

УДК 373.3.011.3-051:005.336.2:7

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vpe.2022.36.11558>

МИСТЕЦЬКА ОСВІТНЯ КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: СУТНІСТЬ, СКЛАДНИКИ, ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ

Лариса Ковальчук¹, Христина Яворська²

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Туган-Барановського, 7, Львів, Україна, UA-79005*

¹larysa.kovalchuk@lnu.edu.ua;

²khrystyna.khmil@lnu.edu.ua

Визначено актуальність проблеми формування мистецької освітньої компетентності, яка зумовлена реформою Нової української школи, запровадженням Державного стандарту початкової освіти, що спричинили зміни не лише у підходах до навчання здобувачів початкової освіти, а й у професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи.

На підставі аналізу науково-педагогічних літературних джерел розглянуто сутність понять «компетентність», «культурна компетентність», «мистецька компетентність». Уточнено сутність понять «культурна компетентність здобувачів початкової освіти» та «мистецька освітня компетентність майбутніх учителів початкової школи».

Виокремлено та охарактеризовано складники мистецької освітньої компетентності (мистецько-педагогічні знання; мистецько-педагогічні вміння і навички; цінності й ставлення; досвід творчої діяльності; професійно-педагогічні здібностей та особистісні якості). Мистецьку освітню компетентність майбутніх учителів початкової школи визначено як сукупність цих складників та здатність застосовувати їх у практичній/професійній діяльності.

Наведено шляхи формування мистецької освітньої компетентності майбутніх учителів початкової школи. Визначено, що мистецька освітня компетентність майбутніх учителів початкової школи формується під час опанування студентами освітніх компонентів (навчальних дисциплін, курсових робіт, практик) у закладах вищої освіти. Зазначено, що важливе значення для формування мистецької освітньої компетентності має самоосвіта та саморозвиток.

Наголошено, що сформованість мистецької освітньої компетентності забезпечує готовність майбутніх учителів початкової школи до розвитку культурної компетентності здобувачів початкової освіти.

Ключові слова: компетентність, культурна компетентність, здобувачі початкової освіти, мистецька компетентність, мистецька освітня компетентність, мистецька освіта, майбутні вчителі початкової школи.

Постановка проблеми. Запровадження реформи Нової української школи, нової редакції Державного стандарту початкової освіти спричинили зміни у підходах до навчання учнів початкової школи, зокрема закріпили важливість інтегративного і компетентнісного підходів у процесі викладання мистецької освітньої галузі, формуванні та розвитку культурної компетентності учнів. Своєю чергою, це зумовило зміни у професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи, а саме у мистецькій освіті. У цьому контексті проблема формування мистецької освітньої компетентності, яка є невід'ємною частиною професійної компетентності майбутніх учителів початкової школи, набуває особливої актуальності. Заклади вищої освіти повинні створити студенту умови для успішного оволодіння ним мистецькою освітньою компетентністю, що сприятиме формуванню готовності майбутніх учителів початкової школи до розвитку культурної компетентності учнів.

Аналіз досліджень і публікацій. У контексті нашого дослідження особливо цінними є наукові розвідки науковців, які вивчали такі аспекти:

- сутність компетентнісного підходу і компетентності (Т. Байбара, Н. Бібік, С. Бондар, О. Дубасенюк, І. Зязюн, О. Олексюк, О. Пометун, О. Савченко та ін.);

- питання мистецької педагогіки, мистецької освіти, її значення у професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи, теорії та методики викладання мистецьких дисциплін (С. Коновець, О. Красовська, Л. Масол, О. Отич, Г. Падалка, О. Рудницька, О. Хижна та ін.);

- мистецька, мистецтвознавча, мистецька освітня компетентність як невід'ємна частина професійної компетентності вчителя (Л. Богданович, Н. Дермельова, О. Красовська, Л. Масол, О. Ночовка, О. Олексюк, В. Ружицький, Р. Шпіца та ін.).

Мета статті – з'ясувати сутність мистецької освітньої компетентності майбутніх учителів початкової школи, окреслити її складники та шляхи формування. Відповідно до мети визначено такі *завдання дослідження*:

- 1) проаналізувати та узагальнити науково-педагогічні літературні джерела, автори яких розкривають зміст мистецької освітньої компетентності;

- 2) уточнити сутність понять «культурна компетентність здобувачів початкової освіти», «мистецька освітня компетентність майбутніх учителів початкової школи»;

- 3) окреслити складники мистецької освітньої компетентності майбутніх учителів початкової школи і шляхи її формування у процесі професійної підготовки студентів у закладах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Оволодіння мистецькою освітньою компетентністю забезпечує готовність майбутніх учителів початкової школи

до розвитку культурної компетентності здобувачів початкової освіти. Ця компетентність формується у процесі мистецької освіти, яка є компонентом професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до професійно-педагогічної діяльності та має важливе значення для професійного й особистісного становлення студентів. Для того, щоб розкрити сутність мистецької освітньої компетентності майбутніх учителів початкової школи, її значення в розвитку культурної компетентності здобувачів початкової освіти, розглянемо трактування сутності ключових понять нашого дослідження («компетентність», «мистецька компетентність», «культурна компетентність»).

Компетентність є ключовим поняттям компетентнісного підходу, який спрямований на результат, що втілений у здатності особистості діяти в різних умовах, ситуаціях чи обставинах. У Законі України «Про освіту» зазначено, що **компетентність** – це «динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» [9, с. 10].

Н. Бібік слушно зазначає, що компетентність – цілісна, ні знання, ні вміння, ні досвід діяльності самі по собі не є компетентністю [1, с. 52]. Науковці під **компетентністю** розуміють:

- певні якості особистості, які забезпечують здатність і готовність застосовувати сформовані знання, вміння і навички у практичній діяльності (С. Бондар) [3, с. 14].
- інтегрований результат освіти, присвоєний особистістю, що передбачає зміщення акцентів із накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок на формування й розвиток умінь діяти, застосовувати досвід у проблемних умовах (Н. Бібік) [1, с. 52];

Згідно з «Державним стандартом початкової освіти» вимоги до обов'язкових результатів навчання визначають з урахуванням компетентнісного підходу до навчання, в основу якого покладено ключові компетентності [4]. Однією з них є культурна компетентність, «що передбачає залучення до різних видів мистецької творчості (образотворче, музичне та інші види мистецтва) шляхом розкриття і розвитку природних здібностей, творчого вираження особистості [4]. З огляду на це в дослідженні акцентуємо увагу на формуванні готовності майбутніх учителів до розвитку цієї ключової компетентності у здобувачів початкової освіти.

На нашу думку, **культурна компетентність здобувачів початкової освіти** – це інтегрований комплекс знань, умінь, навичок у сфері мистецтва, особистісних якостей, способів мислення, поглядів, ідей, цінностей, що забезпечує здатність і готовність застосовувати набутий досвід, передбачає можливість творчого вираження свого «Я», розкриття і розвиток природних

здібностей, талантів через образотворче мистецтво, скульптуру, музику, хореографію, театральне, декоративно-прикладне та інші види мистецтва.

Майбутній учитель початкової школи буде здатним розвивати культурну компетентність учнів тоді, коли сам володітиме мистецькою освітньою компетентністю. Зауважимо, що в наукових дослідженнях існують різні погляди стосовно назви цієї компетентності (для прикладу: «мистецька компетентність», «мистецтвознавча компетентність» і «мистецька освітня компетентність»), а також простежуються різні підходи науковців до трактування сутності мистецької компетентності. Для кращого розуміння цих понять, розкриємо їхній зміст у контексті професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи.

Л. Богданович визначає *мистецьку компетентність* як «багатогранне новоутворення в структурі особистості, показником сформованості якої є готовність до навчання, виховання й розвитку дітей з використанням синтезу засобів образотворчого, музичного та інших видів мистецтва» [2, с. 190].

Науковці І. Федів і Р. Шпіца під *мистецькою компетентністю* майбутнього вчителя початкових класів розуміють «особистісну якість і результат усвідомлення специфіки мистецької складової власної професійної діяльності, що передбачає інтеграцію знань з теорії та методики викладання мистецтва, творчого самовираження й рефлексії у сфері різних видів мистецтва під час їх практичного опанування» [11, с. 136–137].

На думку О. Красовської, *мистецька компетентність* – це «здатність до використання специфічного мистецького тезаурусу, який відображає систему знань про цілісність художньої культури та видову специфіку мистецтва в початковому курсі шкільної мистецької освіти; вміння розуміти, інтерпретувати, емоційно оцінювати твори мистецтва та естетичні явища на основі власних світоглядних уявлень і ціннісних орієнтацій; до збагачення художньо-естетичного досвіду через опанування творчими вміннями та навичками з метою мистецького самовдосконалення та саморозвитку особистості» [6, с. 120].

В. Ружицький визначає *мистецьку компетентність* «як інтегральну характеристику особистості, засновану на взаємозв'язку інтересів, мотивів, знань, умінь, ставлень, якостей особистості, які відображають узагальнені результати навчання в галузі мистецтва» [10, с. 102].

Аналіз трактувань аналізованого поняття засвідчує, що науковці визначають сутність мистецької компетентності на основі різних методологічних підходів: *системного* (О. Красовська); *діяльнісного* (І. Федів, Р. Шпіца); *інтегрованого* (В. Ружицький, І. Федів, Р. Шпіца); *культурологічного* (О. Красовська); *особистісного* (Л. Богданович, О. Красовська, В. Ружицький); *компетентнісного* (Л. Богданович, О. Красовська, В. Ружицький, І. Федів, Р. Шпіца).

Науковці Н. ДERMельова і О. Ночовка вважають, що **мистецтвознавча компетентність** – це поняття, яке конкретизує загальнокультурну компетентність учителя початкових класів; передбачає обізнаність у різних видах мистецтва, розвиненість навичок сприймання творів мистецтва, сформованість художньо-творчих умінь і навичок; забезпечує володіння ключовими та специфікованими знаннями про культуру і різні види мистецтва, бажання зберігати й поширювати вітчизняні та світові культурні традиції [5, с. 163].

Аналіз праць науковців засвідчує також різні підходи дослідників до визначення структурної організації мистецької освітньої компетентності. Так, Л. Богданович виділяє такі *компоненти* мистецької компетентності: мистецькі знання, вміння, навички та досвід, що «забезпечують успішне здійснення тієї чи іншої форми мистецько-педагогічної діяльності» [2, с. 191].

О. Красовська до *складників* мистецької освітньої компетентності майбутніх учителів початкової школи відносить: художньо-педагогічні знання (система філософських, психолого-педагогічних, методико-мистецьких знань, художньо-естетичних понять і категорій, які становлять уявлення про сутність, види та жанри мистецтва, особливості художньо-образної мови мистецтв; розкривають особливості організації навчального процесу, загально-дидактичні засади, зміст, форми і методи, засоби, інноваційні технології навчання), художньо-педагогічні уміння та досвід їх практичного застосування (опанування художніми вміннями та навичками; розширення і збагачення художньо-естетичного досвіду; набуття досвіду щодо організації навчально-виховного процесу, готовність використовувати його у професійній педагогічній діяльності), художньо-педагогічні цінності (норми, установки та якості, притаманні світогляду особистості вчителя початкової школи; сформованість системи цінностей на основі трансформації суспільно-культурних та мистецьких, становлення художньо-педагогічної активності) [6, с. 57–58].

В. Ружицький характеризує розвиток мистецьких компетентностей «як складний багаторівневий процес набуття якостей особистості фахівця, що включає відповідні знання, уміння, навички, професійно-особистісні якості та мотивацію до майбутньої мистецько-професійної діяльності», а також «систему особистісних художньо-естетичних цінностей як важливих складових мистецької розвиненої особистості» [10, с. 102].

У дослідженні під **мистецькою освітньою компетентністю майбутніх учителів початкової школи** розуміємо сукупність мистецько-педагогічних знань, мистецько-педагогічних умінь і навичок, цінностей і ставлень, досвіду творчої діяльності, професійно-педагогічних здібностей та особистісних якостей, а також здатність застосовувати їх у практичній/професійній діяльності.

Узагальнюючи підходи науковців [2; 6; 10] і проведене дослідження, виокремлюємо **складники** мистецької освітньої компетентності майбутніх учителів початкової школи і подаємо у вигляді такої структурної моделі (рис. 1):

Рис. 1. Складники мистецької освітньої компетентності майбутніх учителів початкової школи: розроблено на підставі [2; 6; 10] і власного дослідження

У зв'язку з переходом до Нової української школи та запровадженням нової редакції Державного стандарту початкової освіти змінилися підходи до освіти здобувачів початкової школи, які, своєю чергою, зумовили зміни у професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи, у мистецькій освіті зокрема.

Шляхами формування мистецької освітньої компетентності на факультеті педагогічної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка є опанування студентами освітніх компонентів (навчальних дисциплін, курсових робіт, практик). Відтак до освітньо-професійних програм «Початкова освіта» (2021) [8, с. 10–11], «Початкова освіта. Англійська мова у початковій школі» (2021) [7, с. 10–12] першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, у циклі професійної та практичної підготовки, введено освітній компонент «Методика навчання мистецької галузі знань» (5 семестр), який є основою мистецько-професійної підготовки майбутніх фахівців. Ця навчальна дисципліна спрямована на реалізацію інтегративного підходу у навчанні учнів, який втілюється за допомогою поєднання різних видів мистецтва (образотворче та музичне мистецтво як ключові та синтетичні види мистецтва як допоміжні). Також мистецька освітня компетентність майбутніх учителів початкової школи частково може формуватися під час вивчення навчальних дисциплін «Методика навчання технологічної галузі з практикумом» (4 семестр), «Вибрані питання методик початкової освіти» (8 семестр), «Арт-терапія в освіті» (8 семестр) та дисциплін культурологічного спрямування «Історія української культури» (3 семестр), «Педагогічна етика й естетика» (7 семестр), «Естетичне виховання здобувачів початкової освіти» (8 семестр), щодо організації освітнього процесу, форм, методів, засобів, технологій навчання під час вивчення дисципліни «Дидактика та педагогічні технології в початковій школі» (3 семестр).

Для формування мистецької освітньої компетентності важливим є проходження навчальних, педагогічних і виробничих практик, де студенти формують загальні та спеціальні компетентності, поглиблюють свої знання, вміння, навички у сфері мистецтва, набувають досвіду їх практичного застосування, мають можливість спостерігати та аналізувати проведення уроків учителями, організацію освітнього процесу та уроків мистецтва зокрема, аналізувати проведені заняття студентів-практикантів, проводити пробні і залікові уроки мистецтва самостійно, а також виконувати інші завдання, передбачені кожним видом практики.

Важливе значення для формування мистецької освітньої компетентності майбутніх учителів має самоосвіта та саморозвиток. Наприклад, відвідування різноманітних освітніх, мистецьких курсів, тренінгів, майстер-класів, музеїв, галерей, філармоній, театрів тощо. Сьогодні

самоосвітню діяльність можна реалізувати через дистанційні форми та електронні види навчання: відвідування віртуальних музеїв, виставок, окремих експозицій, навчальні курси, тренінги на освітніх платформах, перегляд навчальних відео, мистецьких фільмів тощо.

Завдяки опануванню освітніх компонентів майбутній учитель оволодіває загальними та фаховими компетентностями, програмними результатами навчання, формується мистецька освітня компетентність, а відтак – готовність до розвитку культурної компетентності здобувачів початкової освіти.

Учитель, який володіє мистецько-педагогічними знаннями, вміннями і навичками зможе ознайомити і занурити учнів у світ мистецтва, залучити їх до мистецької діяльності, розвивати творчі здібності, збагачувати мистецькі знання та культурну ерудицію учнів за допомогою досвіду, професійно-педагогічних здібностей та особистісних якостей на основі цінностей і ставлень.

Висновки. Проведене дослідження дало змогу проаналізувати та уточнити сутність ключових понять («культурна компетентність здобувачів початкової освіти», «мистецька освітня компетентність майбутніх учителів початкової школи»), окреслити складники та шляхи формування мистецької освітньої компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Підсумовуючи, зазначимо, що до складників мистецької освітньої компетентності відносимо мистецько-педагогічні знання, мистецько-педагогічні вміння і навички, цінності і ставлення, досвід творчої діяльності, професійно-педагогічні здібності та особистісні якості. Мистецьку освітню компетентність майбутніх учителів початкової школи визначаємо як сукупність цих складників, а також здатність застосовувати їх у практичній/професійній діяльності.

Сформованість мистецької освітньої компетентності, яка є результатом професійної підготовки, забезпечує готовність майбутніх учителів початкової школи до успішної мистецько-професійної діяльності, до розвитку культурної компетентності здобувачів початкової освіти. Перспективи подальших розвідок вбачаємо у визначенні змісту поняття «готовність майбутніх учителів до розвитку культурної компетентності здобувачів початкової освіти» та окресленні її структури.

---

1. Бібік Н. Переваги і ризики запровадження компетентнісного підходу в шкільній освіті. Український педагогічний журнал. 2015. № 1. С. 47–58. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/9772/1/10-35-1-PB%20%281%29.pdf> (дата звернення: 14.02.2022).

2. *Богданович Л.* Формування мистецької компетентності як важливої складової фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи. *Інноватика у вихованні.* 2020. Вип. 11. Т. 1. С. 186–193. URL : <https://ojs.itup.com.ua/index.php/iuu/article/view/266/215> (дата звернення: 17.02.2022).

3. *Бондар С.* Компетентнісна спрямованість змісту і структури навчального предмета в умовах фундаменталізації освіти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова.* Сер. 17. Теорія і практика навчання та виховання. Вип. 20 : зб. наук. праць. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. 232 с. С. 10–23. URL : https://lib.iitta.gov.ua/106698/1/2012_Drg_S17_V20_BSP.pdf (дата звернення: 14.02.2022).

4. Державний стандарт початкової освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 р. № 87 (у редакції від 24.07.2019 р. № 688). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 16.02.2022).

5. *Дермельова Н., Ночовка О.* Шляхи формування мистецтвознавчої компетентності майбутніх учителів початкових класів. *Проблеми підготовки сучасного вчителя.* 2014. № 10. (Ч. 3). С. 162–167. URL : https://library.udpu.edu.ua/library_files/probl_sych_vchutela/2014/10_3/25.pdf (дата звернення: 21.02.2022).

6. *Красовська О. О.* Теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у галузі мистецької освіти засобами інноваційних технологій : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Житомир, 2017. 567 с. URL : http://eprints.zu.edu.ua/26001/1/dys_Krasovska.pdf (дата звернення: 18.02.2022).

7. Освітньо-професійна програма «Початкова освіта. Англійська мова у початковій школі» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 013 «Початкова освіта» галузі знань 01 Освіта/Педагогіка : затв. Вченою радою ЛНУ імені Івана Франка від 28.04.2021 р. Львів, 2021. 17 с. URL : <https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/07/013-PO-i-Anhliyska-mova.pdf> (дата звернення: 22.02.2022)

8. Освітньо-професійна програма «Початкова освіта» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 013 «Початкова освіта» галузі знань 01 Освіта/Педагогіка : затв. Вченою радою ЛНУ імені Івана Франка від 28.04.2021 р. Львів, 2021. 20 с. URL : <https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/07/program-013-2021.pdf> (дата звернення: 22.02.2022)

9. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII (у редакції від 21.11.2021 р.). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 15.02.2022).

10. Ружицький В. А. Розвиток мистецьких компетентностей майбутніх вчителів образотворчого мистецтва в умовах педагогічного коледжу. Вісник післядипломної освіти. Сер.: Педагогічні науки. 2017. Вип. 5. С. 100–108. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vropn_2017_5_13 (дата звернення: 21.02.2022).

11. Шніца Р., Федів І. Структура мистецької компетентності майбутнього вчителя початкових класів. Молодь і ринок. 2021. № 10 (196). С. 134–139. URL : <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/248810/246100> (дата звернення: 17.02.2022).

Стаття: надійшла до редколегії 29.03.2022

доопрацьована 07.04.2022

прийнята до друку 10.04.2022

ARTISTIC EDUCATIONAL COMPETENCE OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS: ESSENCE, COMPONENTS, WAYS OF FORMATION

Larysa Kovalchuk¹, Khrystyna Yavorska²

*Ivan Franko National University of Lviv,
Tuhan-Baranovskoho Str., 7, Lviv, Ukraine, UA–79005*

¹larysa.kovalchuk@lnu.edu.ua;

²khrystyna.khmil@lnu.edu.ua

The article considers the issue of the development of artistic educational competence, which is relevant due to the educational reform the New Ukrainian school, and the introduction of the State Standard of Primary Education, that led to the changes not only in the approaches to teaching in primary education, but also in the professional training of future primary school teachers.

On the basis of analysis of academic and pedagogical literary sources, the authors of the article present the meaning of the notions «competence», «cultural competence» and «artistic competence», and specify the essence of the concepts «cultural competence of primary school students» and «artistic educational competence of the future primary school teachers».

The components of artistic educational competence (artistic and pedagogical knowledge; artistic and pedagogical skills and abilities; values and attitudes; experience of creative activity; professional and pedagogical abilities and personal qualities) are distinguished and characterized. The artistic educational competence of the future primary school teachers is defined as a combination of these components and the ability to apply them in practical/professional activities.

The ways of formation of artistic educational competence of the future primary school teachers are given. It is determined that the artistic educational competence of the future primary school teachers is shaped during the students' mastering educational components (academic disciplines, term papers, internships) in higher education institutions. It is noted that self-education and self-development are important factors in the development of the artistic educational competence, which ensures the readiness of future primary school teachers to develop the cultural competence of primary school students.

Keywords: competence, cultural competence, students of primary education, artistic competence, artistic educational competence, artistic education, future primary school teachers.